

بررسی چگونگی افزایش انگیزش دانشجویان به تحصیل و ارزیابی راه‌کارهای عملی^۱

* سپیده نصیری

کد مقاله: ۳۰۶

چکیده

این تحقیق به بررسی چگونگی افزایش انگیزش دانشجویان و ارزیابی راهکارهای عملی از نظر آنان می‌پردازد. این تحقیق به روش پیمایش و در بین دانشجویان دانشگاه آیت‌الله آملی اجرا گردید. در کل ۲۰۰ نفر به‌عنوان نمونه به پرسشنامه پاسخ گفته‌اند. با جمع‌آوری داده‌ها و با وارد کردن آن به نرم‌افزار SPSS داده‌ها در سطوح توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این تحقیق سیزده فرضیه مورد آزمون قرار گرفت که بین هفت متغیر مستقل و متغیر وابسته (انگیزش تحصیلی) رابطه معنی‌داری وجود داشت. این هفت متغیر عبارتند از محل سکونت، نحوه انتخاب رشته، درآمد خانواده، آینده شغلی، جایگاه علم در جامعه، شیوه تدریس و تحصیلات مادر. متغیرهای دیگری که رابطه معنی‌دار بین آن‌ها و انگیزش تحصیلی بدست نیامد عبارتند از سن، جنسیت، وضعیت تأهل، امکانات آموزشی، استفاده از وسایل کمک آموزشی و تحصیلات پدر.

واژگان کلیدی: انگیزش تحصیلی، یادگیری، عوامل فردی، عوامل خانوادگی، عوامل اجتماعی، عوامل مدرسه‌ای.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- مقاله حاضر بر اساس گزارش نهایی طرح مصوب معاونت پژوهشی واحد آیت‌الله آملی با شماره ۴۳۲۸/م آ مورخه ۸۸/۷/۲۷ تهیه با عنوان «بررسی چگونگی افزایش انگیزش دانشجویان به تحصیل و ارزیابی راه‌کارهای عملی» و تدوین گردیده است.
* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آیت‌الله آملی.
E-mail: sepidenasairi@gmail.com

مقدمه

آیا میزان انگیزش می‌تواند تفاوت عمده‌ای در موفقیت و شکست تحصیلی ایجاد کند؟ اگر پاسخ مثبت است چه عواملی در افزایش انگیزش تحصیلی افراد تاثیرگذار است. چرا یک دانشجو سخت می‌کوشد تا در تحصیل موفق شود در حالی که دیگری یا کم‌کاری می‌کند و یا اصلاً کاری انجام نمی‌دهد و یا چرا برخی از دانشجویان با علاقه بیشتری به درس می‌پردازد و در مقابل برخی دیگر به درس و کلاس با بی‌میلی، ضعف انگیزه و بی‌علاقگی روبرو می‌شود. ویژگی‌هایی مانند هوش، استعداد و انگیزش گونه‌هایی از متغیرهای شخصی می‌باشند که در پیشرفت تحصیلی نقش مهمی را ایفا می‌کنند. اما مفهوم انگیزش برای معلم از یک لحاظ مهم‌تر از هوش و استعداد است، بدین معنی که مدرس برای افزایش هوش یا استعداد دانشجو چندان کاری نمی‌تواند انجام دهد، در حالی که در ایجاد یا به‌کارگیری و افزایش انگیزش می‌تواند نقش بسیاری داشته باشد. در واقع اگر بنا باشد هوش یا استعداد افزایش یابد، باید سازه‌های انگیزش به‌کار گرفته شوند تا مدرس دانشجویان را برنینگیزد، نمی‌تواند از هوش یا استعداد آن‌ها در یادگیری استفاده کند. به‌طور کلی محیط آموزشی اعم از مدرس، امکانات آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی نقش مهمی در انگیزش افراد به تحصیل بازی می‌کنند. این در حالی است که فضای خانواده و محیط آن نیز همواره از عوامل تاثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان بوده است. به‌طور کلی عوامل فردی، آموزشی، خانوادگی و اجتماعی در انگیزش تحصیلی افراد نقش دارند، بر این اساس در این تحقیق به بررسی تاثیر این عوامل بر انگیزش تحصیلی دانشجویان می‌پردازیم.

بیان مسأله

برخی از پژوهشگران معتقدند که یادگیری در همه حال به طور یکسان انجام نمی‌شود و شاگردان نیز همه به یک میزان و با یک سرعت نمی‌آموزند ناگزیر باید به این حقیقت اعتراف کرد که ساختارهای زیستی، محیط‌های تربیتی و تجربه‌های شخصی همه در انگیزش و آمادگی افراد برای یادگیری اهمیت ویژه‌ای دارد.

انگیزش از جمله مفاهیم رایج در مسایل آموزشی است. وقتی در سیستم آموزشی مشکلاتی همچون افت تحصیلی رخ می‌دهد از انگیزه یادگیرنده به عنوان یکی از علل مهم

آن یاد می‌شود (بال، ۱۳۷۳). در نظریه‌های آموزش نیز انگیزه یک مفهوم اساسی به شمار می‌رود. روان‌شناسان عموماً واژه‌ی انگیزش را به عنوان فرآیندهایی که رفتار را برمی‌انگیزد، جهت می‌دهد و تداوم می‌بخشد، اشاره می‌کنند (شعاری‌نژاد، ۱۳۷۸، ص ۴۰-۳۵) مثلاً چرا دانش‌آموز روی یک تکلیف خاص پافشاری می‌کند؟ و یا در یک کار خاصی اصرار می‌ورزد ولی در موقعیت‌های دیگر چنین نیست؟ این مفهوم تفاوت میزان تلاش برای انجام تکالیف درسی را بازگو می‌کند. از این رو انتظار می‌رود رابطه‌ی زیادی با عملکرد داشته باشد. به عبارت دقیق‌تر، انگیزش با میزان انرژی عقلانی که نوعاً در فعالیت‌های یادگیری به کار می‌رود در ارتباط است.

تعریف‌های گوناگونی که درباره یادگیری انجام گرفته، نشان می‌دهند که هنوز تعریف جامع و یک‌دستی که برای همه‌ی روان‌شناسان با نظریه‌های مختلف پذیرفتنی باشد به دست نیامده است اما بسیاری از روان‌شناسان معتقدند که «یادگیری تغییری است که بر اثر تجربه یا آموزش در رفتار موجود زنده پدید می‌آید» به نظر هیلگارد و باور یادگیری تغییرات نسبتاً ثابت در رفتار بالقوه فرد است که بر اثر تجربه حاصل آید (شفیع‌آبادی، ۱۳۷۳، ص ۱۲۰). در این تعریف مهم‌ترین واژه‌ای که نظر را به خود جلب می‌کند واژه‌ی تغییر است، زیرا رفتار فرد در زمانی که چیزی نیاموخته با زمانی که آن چیز را آموخته است تفاوت دارد.

هنگامی که مدرسه و دانشگاه به عنوان محیط خاص برای آموختن و یادگیری برپا شد موضوع آموختن دیگر به همان سادگی گذشته نبود. در وضع جدید مطالبی که در مدرسه آموخته می‌شود، مانند خواندن و نوشتن، حساب‌کردن، تاریخ، جغرافیا، هندسه و زبان‌های خارجی با اموری که در زندگی عادی اجتماعی یا قومی و قبیله‌ای یاد داده می‌شدند، مانند آموختن امور مسلم زندگی روزانه متفاوت می‌باشد.

در ظاهر چنین به نظر می‌آید که مطالب کتاب‌های درسی در مدارس و بعدها در دانشگاه‌ها با امور جاری زندگی ارتباطی ندارد یا آن‌که رابطه‌ی مشخصی ندارد که ضرورت آن‌ها برای یادگیرنده روشن باشد و ارتباط مستقیمی با رفع نیازهای اقتصادی و اجتماعی مردم داشته باشد. از زمانی که برنامه‌های آموزشی به صورت رسمی در مدارس اجرا شد، معلمان در موارد مختلف به نارسایی‌های این برنامه‌ها پی بردند، شاگردانی به

ویژه دیده شدند که به طور مرتب در بعضی از درس‌ها حضور می‌یافتند بی‌آنکه توانسته باشند از آن‌ها نتایج لازم و بهره‌ی کافی به‌دست آورند. بسیاری از شاگردان خود را بی‌علاقه نشان می‌دادند و بسیاری دیگر پرخاشگری پیشه می‌کردند و موجب ناراحتی معلمان می‌شدند. در نتیجه کلاس به صورت صحنه‌ی کارزار میان معلم و شاگرد در می‌آمد.

این موضوع در بسیاری از موارد به گونه‌های دیگر به دانشگاه‌ها نیز کشیده می‌شود. هم‌اکنون با افزایش ظرفیت دانشگاه‌ها، تعداد دانشجویان در دانشگاه‌های مختلف افزایش یافته است، اما مسأله در این‌جا حضور دانشجویان در دانشگاه‌ها نیست بلکه انگیزش پایین برخی از دانشجویان به تحصیل برخلاف حضور آن‌ها در دانشگاه‌هاست. دیده شده است که بسیاری از دانشجویان انگیزه و رغبت کافی نسبت به تحصیل ندارند. حضور آن‌ها در کلاس یا کم بوده است و یا با کمترین توجه به درس می‌باشد. بسیاری از دانشجویان حداقل یک ترم مشروطی در کارنامه خود دارند و یا حتی در آستانه‌ی اخراج نیز قرار می‌گیرند.

آمارهای منتشرشده در ایران و سایر کشورها نشان می‌دهد که هر ساله تعداد قابل توجهی از دانش‌آموزان سال تحصیلی خود را دوباره تکرار و یا ترک تحصیل کرده‌اند، مثلاً در سال ۱۳۸۵ تعداد ۴۰۰ هزار نفر از دانش‌آموزان دوره ابتدایی و راهنمایی ترک تحصیل کرده‌اند (سایت شنیدار). نتایج پژوهشی طرح مشاوره ملی با جوانان که از سوی سازمان ملی جوانان منتشر شده است، در مورد وضعیت و نگرش یک نمونه ۴۰۰۹ نفری از دانشجویان ۲۸ مرکز استان کشور نشان می‌دهد که نزدیک به یک سوم دانشجویان یا نسبت به رشته تحصیلی خود بی‌علاقه هستند و با بی‌رغبتی در دانشگاه تحصیل می‌کنند و همچنین اکثر دانشجویان تصویر روشنی از آینده شغلی خود ندارند و این امر در بین ۸۱ درصد از دانشجویان دیده می‌شود. نتایج پژوهشی دیگر نشان می‌دهد که در یک جامعه آماری ۱۷۱۷۲ نفری، نگرش ۳۹ درصد دانشجویان این است که توانایی علمی استادان دانشگاه در سطح مطلوبی قرار ندارد و ۷۲ درصد معتقدند که محتوای درسی رشته‌های تحصیلی روزآمد نبوده است و این امر به معنای آن است که ما در پس قافله پیشرفت‌های علمی حرکت می‌کنیم. ۸۱ درصد دانشجویان هم معتقدند که منابع علمی به

حد کافی در دسترس دانشجویان قرار ندارد و ۵۷ درصد می‌گویند امکانات آموزشی به حد کافی وجود ندارد (همشهری آنلاین، ۱۳۸۳). به گزارش خبرنگار مهر، بر اساس آمار تعداد مشروطی‌های نیم‌سال اول سال تحصیلی گذشته در ۴۲ دانشگاه علوم پزشکی کشور (با ۱۱۰ هزار دانشجو) در مقاطع دکتری حرفه‌ای، کارشناسی ارشد، کارشناسی و کاردانی در مجموع ۱۲۰۵ نفر است (خبرگزاری مهر، ۱۳۸۷).

بر این اساس هزینه‌های زیادی را به دلیل رایگان بودن آموزش مستقیماً به دولت و افرادی که با هزینه شخصی به تحصیل می‌پردازند، تحمیل می‌شود. باید رقم استهلاک مواد آموزشی و فضاها را فیزیکی و همچنین هدر رفتن وقت افراد به این مقدار اضافه کرد. در سال‌هایی که افزایش میزان افت تحصیلی به اشکال مختلف نظیر مشروطی، ترک تحصیل و یا اخراج در نظام آموزش عالی امری عادی شده است و از طرف دیگر عدم توجه جدی به سیستم ارزشیابی، عدم تشویق مؤثر، ضعف روش‌های تدریس و سایر عوامل موجب به وجود آمدن وضعیتی شده است که در آن بسیاری از دانشجویان وارث تجربه‌های خوبی از تلاش‌های خود نخواهند شد، این وضعیت را می‌توان موجد بی‌انگیزگی دانشجویان به تحصیل دانست و الی آخر. در نهایت این دانش‌آموز یا دانشجو است که در کشاکش تسلسل انگیزش کم، به تجارب شکست و افت تحصیلی رهنمون خواهد شد.

روانشناسی یادگیری بخشی از پاسخ به این «چرا» را ارائه می‌دهد، چرا یک دانشجوی دانشکده سخت می‌کوشد تا مهندس شود، در حالی که دیگری یا کم کار می‌کند و یا اصلاً کاری انجام نمی‌دهد. و یا چرا برخی از دانش‌آموزان با علاقه و اشتیاق بیشتری به انجام تکالیف درسی بیشتری می‌پردازند و در مقابل برخی دیگر از دانش‌آموزان به درس، کلاس و انجام تکالیف با بی‌میلی، ضعف انگیزه و بی‌علاقگی روبرو می‌شوند. پاسخ به این سؤال چندان روشن نیست، زیرا انگیزش هر دانش‌آموز به عوامل گوناگونی در گذشته و حال بستگی دارد و معمولاً بسیار پیچیده است نکته‌ی مهم این است که هدف روان‌شناسی انگیزش یافتن علت برای رفتارهای ساده و پیچیده است در حقیقت این علم «انگیزش» یافتن در جستجوی علت همه‌ی رفتارهاست و در نتیجه روان‌شناسی را در پیش‌بینی رفتار یاری می‌دهد (پارسا، ۱۳۷۸، ص ۲۸).

تلاش تحقیقات اولیه برای تهیه مقیاس‌هایی که انگیزش پیشرفت را بسنجد بر این بود که مشخص کنند چه کسانی این انگیزه را در خود رشد داده‌اند و چه کسانی رشد نداده‌اند و نیز موقعیت‌ها و شرایطی که باعث رشد انگیزه پیشرفت می‌شوند شناسایی شوند. انگیزش تحصیلی را به دو صورت می‌توان بررسی کرد: این که آیا میزان انگیزش برای پیشرفت می‌تواند تفاوت عمده‌ای در موفقیت و شکست تحصیلی ایجاد کند یا خیر و یا این که چه عواملی می‌تواند بر انگیزش تحصیلی افراد تاثیر گذارد. در حقیقت انگیزش تحصیلی به‌عنوان هم متغیر وابسته و هم به‌عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته می‌شود. با توجه به این که امروزه دانشگاه‌ها برخلاف گذشته بسیار در جامعه فراگیر شده است و ادامه تحصیل به مانند سطوح پایین‌تر (ابتدایی، راهنمایی و متوسطه) به امری عادی و یا ضروری برای خانواده‌ها تبدیل شده است، از این رو مسایل نظام آموزش و پرورش به نوعی دیگر در آموزش عالی نیز ادامه پیدا کرده است و به نوعی می‌توان گفت تنها نقش‌ها عوض شده است. از این رو این پژوهش با بررسی ادبیات انگیزش تحصیلی که عمدتاً در گذشته بر روی دانش‌آموز تاکید داشته است، بر روی انگیزش تحصیلی دانشجویان و عوامل مؤثر بر آن تاکید دارد. بر این اساس انگیزش تحصیلی به‌عنوان متغیر وابسته بررسی شده است. ضمن بررسی عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان راه‌کارهای افزایش انگیزش تحصیلی از منظر دانشجویان بررسی می‌شود.

اهداف کلی تحقیق

با انجام این پژوهش تلاش خواهد شد تا برخی از مهم‌ترین شرایط و عواملی که موجب افزایش انگیزش دانشجویان به تحصیل می‌شود، شناخته شود و راه‌کارهای عملی جهت افزایش انگیزش دانش‌آموزان نسبت به تحصیل ارایه شود. بر این اساس اهداف این تحقیق عبارتند از:

- بررسی تاثیر متغیرهای زمینه‌ای بر انگیزش تحصیلی دانشجویان
- بررسی تاثیر عوامل آموزشی بر انگیزش تحصیل دانشجویان
- بررسی تاثیر عوامل اجتماعی بر انگیزش تحصیل دانشجویان
- بررسی عوامل مؤثر بر انگیزش از منظر دانشجویان

پیشینه‌ی پژوهش

با مروری بر تحقیقات انجام شده در زمینه انگیزش تحصیلی این نتیجه حاصل خواهد شد که بیشتر تحقیقات بر انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان تمرکز دارند اما با گسترش آموزش عالی در کشور و افت تحصیلی دانشجویان به تدریج انگیزش تحصیلی دانشجویان مورد توجه محققین قرار گرفته است، هر چند که تحقیقات در این زمینه اندک است بر این اساس در ادامه به چند نمونه از تحقیقات در زمینه انگیزش تحصیلی اشاره می‌شود:

در تحقیقی که روی ۷۸۹ دانش‌آموز پایه اول دوره‌ی راهنمایی تحصیلی در سطح کشور انجام یافت، یکی از علل مهم ترک تحصیل و یا افت تحصیلی آن‌ها را علاقه‌ی کم و ضعف انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان عنوان کرده است (قاجارگر، ۱۳۷۳).

تحقیقی در زمینه‌ی رابطه انگیزش دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی بر روی نمونه‌ای به حجم ۹۹۵ دانش‌آموز در شهرستان قزوین اجرا شد، نشان داد که دانش‌آموزانی که علاقه به درس ندارند با شکست تحصیلی از جریان تحصیل خارج می‌شوند. این تحقیق مشخص کرد که بالاترین میزان ابراز علاقه در دانش‌آموزانی بود که کمتر تجارب تحصیلی حاکی از شکست داشتند و بعداً در رشته‌های خوب دبیرستانی مشغول به تحصیل شدند (قاسمی بیریلوطی، ۱۳۷۵).

مطابق بررسی‌هایی که در شهر تبریز در بین ۱۳۶۰ نفر دانش‌آموز مردودی انجام گرفته است نزدیک به ۴۰ درصد از دانش‌آموزان، علت بی‌علاقگی خود را به درس، عدم فهم درست از درس و ضعف علمی قبلی بیان کرده‌اند. به علاوه نزدیک به نیمی از آن‌ها کسی را نداشتند که در منزل برای یادگیری دروس کمک بگیرند (تحقیق جمعی از مدرسان دانش‌سرای تبریز، ۱۳۷۵).

تحقیق دیگری که در مورد پاره‌ای از علل تجارب تحصیلی ناگوار دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه انجام گرفته است، نشان داد که اولیای دانش‌آموزان علل تجارب ناگوار تحصیلی فرزندان خود را به ترتیب به عوامل زیر نسبت می‌دهند: ۱- عدم علاقه به تحصیل و درس نخواندن دانش‌آموزان، ۲- ضعف شاگرد و عدم آشنایی با محیط، ۳- بیماری و مشکلات مالی خانواده، ۴- سخت‌گیری معلمان و بی‌توجهی اولیای مدرسه (واحد نظارت و ارزیابی وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۸).

در مطالعه‌ی دیگری که توسط مریم نصر در بین ۱۸۰ دانش‌آموز (۱۰۰ دختر و ۸۰ پسر) انجام شد، مشخص شد که دانش‌آموزان مایلند در دروسی که مورد توجه خاص و علاقه آن‌هاست اطلاعات بیشتری گردآوری کنند (نصر، ۱۳۷۲).

یوسفی‌نژاد در تحقیقی به بررسی ارتباط بین علاقه تحصیلی و پیشرفت تحصیلی می‌پردازد. گروه نمونه شامل ۳۰۴ نفر دانش‌آموز شهر تهران بوده است. نتایج تحقیق نشان داد که بین علاقه به درس و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان همبستگی مثبتی وجود دارد و نیز جنسیت در علاقه به یک درس یا موضوع خاص می‌تواند تاثیر مهمی داشته باشد (یوسفی‌نژاد، ۱۳۷۳).

در تحقیق دیگر که در زمینه انگیزه‌ی یادگیری زبان در میان دانشجویان رشته زبان انگلیسی انجام شد، این نتیجه حاصل شد: تحصیلات دانشگاهی نمی‌تواند انگیزه دانشجویان برای یادگیری زبان را حفظ کند یا آن را ارتقا دهد. علاوه بر آن دانشجویان پسر در مقایسه با دانشجویان دختر انگیزه‌ی بیشتری دارند. از آن‌جا که تعداد بسیار کمی از دانشجویان، زبان انگلیسی را به خاطر عوامل و فشارهای بیرونی یاد می‌گیرند، باید انگیزه‌های ابزاری و انضمامی دانشجویان را افزایش داد. نتایج این تحقیق همچنین نشان می‌دهد که هیچ‌گونه ارتباطی بین انگیزه یادگیری زبان انگلیسی و سن و پایگاه اجتماعی - اقتصادی دانشجویان وجود ندارد (رمضانیان، ۱۳۷۶).

زارع در تحقیقی به بررسی تاثیر فقر اقتصادی و عوامل آموزشی بر افت تحصیلی دانشجویان در دانشگاه یزد می‌پردازد. حجم نمونه تحقیق ۳۲۰ نفر از دانشجویان انصرافی، اخراجی و مشروطی دانشگاه بوده است. بر اساس نتیجه تحقیق، محیط نامناسب، فقر خانواده و ضعف پایه تحصیلی به ترتیب سه عامل مهم در افت تحصیلی افراد بوده است که بیش از ۶۰ درصد افراد آن‌ها را از علل افت تحصیلی‌شان ذکر نموده‌اند. ۶۱/۳ درصد خودشان را، ۱۲/۳ درصد استادان را، ۱۰/۹ درصد سایر افراد، ۵/۳ درصد دوستان، ۴/۶ درصد والدین، ۳ درصد کارمندان دانشگاه، ۱/۷ درصد اقوام و ۱ درصد دانشجویان دیگر را مسبب اصلی افت تحصیلی خود می‌دانند (زارع، ۱۳۷۷).

بخشی و شهیدی در تحقیقی به بررسی عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان رشته کشاورزی پرداختند. بر اساس نتایج رابطه‌ای بین جنسیت و روستایی بودن و همچنین

بین جنسیت و شغل پدر دانشجویان مشاهده نگردید. نتایج همچنین نشان می‌دهد که عواملی مانند جذابیت رشته‌ی کشاورزی، علاقه‌مندی دانشجویان به این رشته، خدمت به جامعه، به عنوان علم به رشته‌ی کشاورزی نگریستن و . . . از جمله فاکتورهای انگیزشی دانشجویان می‌باشد. ضمن این‌که شاغلان و غیرشاغلان در هفت فاکتور انگیزشی تفاوت معنی‌دار با هم دارند/بخشی و دیگری، ۱۳۸۵).

تعریف انگیزش و رابطه آن با یادگیری

انگیزش یکی از عوامل اصلی رفتار است که در تمام انواع رفتارها از جمله یادگیری عواطف، یادآوری و تمام حرکت‌های هدف‌دار موجود زنده اثر دارد. روان‌شناسان درباره‌ی ماهیت انگیزش اختلاف نظر دارند و بنابراین اصطلاح انگیزش را متفاوت تعریف می‌کنند.

اصطلاح انگیزش از فعل لاتین *movere* به معنی حرکت دادن مشتق شده است. مفهوم کلی جنبش (تحرك) منعکس‌کننده‌ی این تصور عام است که انگیزش چیزی است که ما را به جنبش و تحرك وادار و کمک می‌کند تا تکالیف خود را کامل کنیم. از نظر پیترریچ و شانک «انگیزش فرآیندی است که طی آن فعالیت هدف محور برانگیخته و حفظ می‌شود» (پیترریچ و دیگری، ۱۳۸۵، صص ۱۸-۱۷).

اکثر تعریف‌های انگیزش به سه جنبه در رفتار برانگیخته اشاره می‌کند: ۱- جنبه انرژی‌زایی، ۲- جنبه جهت‌دهی یا جهت‌دار بودن، ۳- جنبه مقاومت (شعاری‌نژاد، ۱۳۷۸، ص ۳۹). بنابراین به معنای وسیع کلمه انگیزش به حالتی درونی اطلاق می‌شود که تعیین‌کننده‌ی نوع، جهت و میزان انرژی لازم برای انجام‌دادن عملی یا فعالیتی می‌باشد (همان، ص ۷۲).

امروزه این نظریه تقریباً رایج است که انگیزش رابطه‌ای مسلّم با ایجاد یادگیری آموزشگاهی دارد. دانش‌آموزانی که برای یادگیری موضوعی برانگیخته می‌شوند، این آمادگی را پیدا می‌کنند که به فعالیت‌هایی که اعتقاد دارند به یادگیری آن‌ها کمک می‌کند، بپردازند. مانند توجه دقیق به آموزش، سازماندهی ذهنی محتوای آموزشی و تکرار و تمرین آن‌ها برای یادگیری، یادداشت‌برداری برای تسهیل مطالعات بعدی، بررسی سطح درک خود و کمک خواستن از دیگران هنگامی که محتوا یا مطالب آموزشی را درک نمی‌کنند. در مقابل دانش‌آموزان بی‌انگیزه برای یادگیری، در تلاش‌های یادگیری خود

نظام یافته عمل نمی‌کنند. آن‌ها ممکن است طی تدریس کلاسی بی‌توجه باشند، فاقد سازمان بوده و مطالب درسی را مرور و تکرار نکنند. این گروه امکان دارد نامنظم و بی‌هدف کار کنند یا همه کارهای مرتبط را انجام ندهند (پیتریچ، و دیگری، ۱۳۸۵، صص ۲۰-۱۹). در عین حال باید توجه داشت که بین انگیزش و یادگیری رابطه‌ی متقابل وجود دارد، یعنی انگیزش بالا بر یادگیری و عملکرد تحصیلی افراد تاثیر مثبت دارد و در مقابل هم موفقیت تحصیلی موجب افزایش انگیزش افراد می‌گردد.

چهارچوب نظری

در مطالعه رفتار آدمی، مسأله انگیزش (یا علیت رفتار) از قدیم موضوع اصلی فلسفه یا مطالعه در هستی انسان بوده است. بنابراین تاریخ مطالعه‌ی انگیزش به زمان پیدایش آدمی روی کره‌ی زمین بر می‌گردد. این تاریخ را باید در نوشته‌های فیلسوفان قدیم از قبیل افلاطون، ارسطو و دیگران جستجو کرد (شعاری‌نژاد، ۱۳۷۸، ص ۴۱). کلمه‌ی انگیزش برای بیان محرک عمل در اوایل قرن بیستم وارد فرهنگ غرب شد. البته فلاسفه قرن ۱۷ و ۱۸ میلادی همچون دکارت، هابز، لاک و هیوم برداشتی دیگر از مسأله داشتند، بینش آن فلاسفه بیشتر مکانیکی بود. یعنی آن‌که آدمی را ماشین پاسخگوی به محرک‌های محیط می‌دانستند و این فکر را توسعه می‌دادند که برخی از رفتارهای ناشی از نیروهای داخلی و خارجی است که انسان‌ها بر آن تاثیرات کنترلی ندارند. انگیزش که باعث تلاش و جهت‌دهی به فعالیت‌ها می‌شود برای وقوع یادگیری ضرورت دارد. هر قدر انگیزه فرد قوی باشد، یادگیری بیشتر خواهد بود (شفیع‌آبادی، ۱۳۷۳، ص ۱۲۱).

در بررسی این‌که چه عواملی بر انگیزش افراد تاثیر می‌گذارد، نظریه‌های مختلفی از طرف روان‌شناسان گوناگون مطرح شده است. اولین دسته از این نظریه‌ها تحت عنوان نظریه‌های رفتارگرا شناخته شده است. نظریه‌های رفتارگرا، انگیزش را در قالب پدیده‌های قابل مشاهده تشریح می‌کند. نظریه‌های رفتارگرا ادعا می‌کند، لازم نیست. تبیین‌های انگیزشی، افکار و احساسات را دربر گیرد زیرا افراد توسط رویدادهای محیطی برانگیخته می‌شوند. در مقابل، نظریه‌های شناختی بر نقش علی ساختارهای ذهن، پردازش اطلاعات و باورها تاکید دارد، انگیزش حالتی درونی است. ما آن را مستقیماً مشاهده نمی‌کنیم، بلکه نتایج آن را مشاهده می‌کنیم. نظریه‌های شناختی متفاوت انگیزش بر فرآیندهایی مانند

اسناد، ادراک شایستگی، ارزش، عواطف، اهداف و تقابل‌های اجتماعی تاکید می‌کند. مفهوم‌سازی انگیزش تلویحات تربیتی مهمی دربر دارد. نظریه‌های رفتاری دربردارنده‌ی این مضمون است که معلمان باید محیط را به گونه‌ای ترتیب دهند که دانش‌آموزان بتوانند به صورتی مناسب به محرک‌ها پاسخ دهند. نظریه‌های شناختی بر افکار، باورها و هیجانات یادگیرنده‌ها تاکید دارد (پیتربچ و دیگری، ۱۳۸۵، صص ۴۴-۴۳).

باید توجه داشت که عوامل محیطی و شناختی به‌طور جداگانه بر انگیزش تحصیلی افراد تاثیر ندارد. در حقیقت همان‌گونه که نظریه‌های رفتاری تنها بر تاثیر محرک‌های محیطی بر انگیزش تاکید می‌کند، نظریه‌های شناختی بر تاثیر عقاید و باورهای فردی بر انگیزش تاکید داشته است. اما باید در نظر داشت که در عمل تعامل بین عوامل محیطی و شناختی است که در نهایت بر انگیزش تحصیلی افراد به تحصیل تاثیر دارد. بر این اساس است که الگوی فرانظری موقعیتی برای تحلیل انگیزش تحصیلی مطرح شده‌اند.

الگوی فرانظری موقعیتی نمایانگر مصالحه‌ای بین موضع ماشینی و اندام‌واره‌ای است. این دیدگاه الگوهای بنیادین تغییر نظریه اندام‌واره‌ای را می‌پذیرد، اما اهمیت و نقش بیشتری را برای شرایط محیطی در مقایسه با نظریه مزبور قایل است. امکان دارد که دانش‌آموزان از لحاظ رشدی برای نشان‌دادن توانایی‌های جدید آمادگی داشته باشند اما در صورتی که محیط مناسب نباشد رفتارها ظاهر نخواهد شد. برخلاف الگوی ماشینی‌نگر (نظریه رفتارگرایی) که بر محیط و الگوی اندام‌واره‌ای که بر فرد تاکید می‌کنند الگوی موقعیتی به فرد در ارتباط با محیط یا در تعامل پویا با آن اهمیت می‌دهد (همان، ص ۹۰).

بنابراین بر اساس الگوی موقعیتی تلفیق عوامل محیطی و فردی با هم موجب افزایش و یا کاهش انگیزش افراد به تحصیل خواهد شد. بر این اساس عواملی را که در افزایش انگیزش دانشجویان نسبت به تحصیل تاثیر دارد، می‌توان به چهار دسته تقسیم کرد: الف) عوامل مدرسه‌ای (دانشگاهی)، ب) عوامل فردی، پ) عوامل اجتماعی، ح) عوامل خانوادگی. در ادامه شاخص‌های هر دسته از عوامل بیان می‌گردد.

الف) عوامل مدرسه‌ای (دانشگاهی) عبارتند از:

- ۱- تنظیم صحیح برنامه‌ریزی درسی،
- ۲- روش‌ها و فنون تدریس،
- ۳- وجود کتابخانه و آزمایشگاه،
- ۴- رشته و تخصص معلم،
- ۵- تعامل بین استاد و شاگرد،
- ۶- موقعیت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی معلم،
- ۷- وضعیت فیزیکی (رنگ، نور و نظافت) کارگاه‌ها،
- ۸- برنامه‌های فوق برنامه، اردو، مسافرت‌های علمی، تهیه مقاله و روزنامه،
- ۹- تبادل نظر و بحث در کلاس،
- ۱۰- سابقه کاری معلم،
- ۱۱- تحصیلات معلم،
- ۱۲- تخصص مدیر، رشته تحصیلی و سوابق او،
- ۱۳- تدریس مشاوره‌ای،
- ۱۴- تشریک مساعی شاگردان (باهم کار کردن)،
- ۱۵- دیدن فیلم‌های آموزنده و خواندن مجلات،
- ۱۶- آوردن رئوس مطالب در طرح درس،
- ۱۷- وجود فضای رفاهی میادین ورزشی،
- ۱۸- جاذبه‌های آموزش.

ب) عوامل فردی عبارتند از:

- ۱- شخصیت دانشجو،
- ۲- نگرش‌ها و علایق دانشجو،
- ۳- توانایی جسمی، بینایی و شنوایی دانشجو، (ساختار فیزیکی آنان)،
- ۴- ویژگی‌های شخصیتی (پرخاشگر، انزواطلب، خجالتی و ...)،
- ۵- افکار، عادات و باورهای دانشجو و استعدادها و تفاوت‌های فردی آنان.

پ) عوامل اجتماعی عبارتند از:

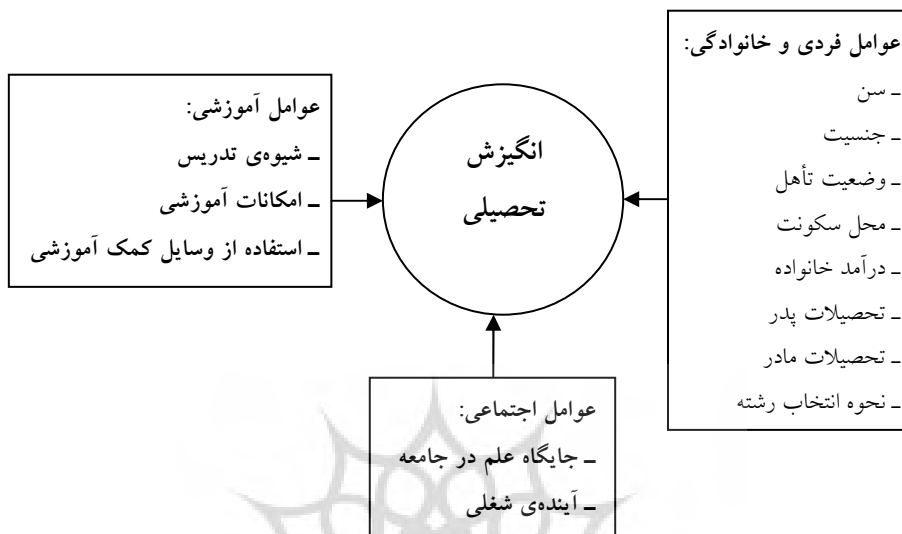
- ۱- نقش همسالان و هنجارهای آنان،
- ۲- روزنامه‌ها، جراید و رسانه‌های گروهی،
- ۳- انتظار جامعه از افراد،
- ۴- تلویزیون و نقش آن در آموزش،
- ۵- آینده‌ی شغلی،
- ۶- جایگاه علم در جامعه.

ح) عوامل خانوادگی عبارتند از:

- ۱- موقعیت خانوادگی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی،
- ۲- شغل والدین،
- ۳- معلومات والدین،
- ۴- انتظارات والدین از دانشجو،
- ۵- آشنایی والدین با مسایل آموزشی و تربیتی،
- ۶- پیگیری‌های آموزشی و تربیتی والدین،
- ۷- تعداد فرزندان،
- ۸- وجود جو آرام در خانه،
- ۹- وضعیت معیشتی والدین و تغذیه‌ی مناسب،
- ۱۰- تحصیلات والدین (نیکتاسی، ۱۳۸۲، صص ۱۴۵-۱۲۱).

همان‌گونه که آمد انگیزش به تحصیل هر چند مقوله‌ای فردی است و در نهایت به دانش‌آموز (دانشجو) مرتبط است، اما شرایط محیط تاثیر زیادی بر میزان انگیزش دانشجو نسبت به تحصیلی دارد. در حقیقت تعامل عوامل فردی و محیطی باعث می‌شود تا انگیزش دانشجو به تحصیل بالا و یا پایین رود. در این تحقیق بر اساس مطالب گفته‌شده در صفحات قبل برای تبیین انگیزش دانشجویان به تحصیل مدلی سه عاملی ترسیم در نظر گرفته شده است. این سه عامل و متغیرهای آن عبارتند از:

مدل نظری تحقیق

فرضیه‌های تحقیق

- به نظر می‌رسد که بین سن دانشجویان و انگیزش تحصیلی آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین نحوه انتخاب رشته دانشجویان و انگیزش تحصیلی آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین جنسیت دانشجویان و انگیزش تحصیلی آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین محل سکونت دانشجویان و انگیزش تحصیلی آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین وضعیت تأهل دانشجویان و انگیزش تحصیلی آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین میزان درآمد خانواده دانشجویان و انگیزش تحصیلی آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

- به نظر می‌رسد بین شیوه تدریس در کلاس و انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین آینده‌ی شغلی از نظر دانشجویان و انگیزش تحصیلی آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین وضعیت امکانات آموزشی دانشگاه و انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین استفاده از وسایل کمک آموزشی در کلاس و انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین جایگاه علم در جامعه و انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین تحصیلات مادر و انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین تحصیلات پدر و انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق

در این تحقیق از روش پیمایش استفاده شده است. پیمایش روشی است برای تحلیل داده‌ها. ویژگی پیمایش عبارتند از شیوه‌ی گردآوری داده‌ها و روش تحلیل آن‌ها (دواس، ۱۳۷۶، ص ۱۳).

جامعه‌ی آماری تحقیق

جامعه آماری به مجموعه‌ای از اشیا، اشخاص، مکان‌ها، رویدادها و اموری اطلاق می‌شود که در یک یا چند صفت مشترک باشند (پاشاشرینی و دیگری، ۱۳۷۳، ص ۷۷). جامعه آماری این تحقیق عبارتند از کل دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد آیت‌الله آملی شهرستان آمل که در زمان انجام پژوهش ۵ هزار نفر بوده است.

نمونه آماری تحقیق

نمونه آماری در این تحقیق بر اساس فرمول کوکران ۲۰۰ نفر انتخاب شده است.

$$n = \frac{NT^2(P - (1 - P))}{nd^2 + t^2(p - (1 - p))} \Rightarrow n = \frac{5000(1/95)^2(0/25)}{5000(0/065)^2 + (1/95)^2(0/25)} = \frac{4753.12}{23.67} = 200$$

روش نمونه‌گیری

در این تحقیق برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای استفاده شده است. در این نمونه‌گیری واحدهای جامعه‌ی مورد مطالعه در طبقه‌هایی که از نظر صفت متغیر همگن تر می‌باشد گروه‌بندی می‌شود تا تغییرات آن‌ها در درون گروه‌ها کمتر شود. پس از آن از هر یک از طبقه‌ها تعدادی نمونه انتخاب می‌شود (سرمد و دیگران، ۱۳۷۸، ص ۱۸۴). معیار طبقه‌بندی در این تحقیق رشته تحصیلی بوده است. ابتدا از بین رشته‌های مختلف چند رشته به صورت تصادفی انتخاب شده است و بعد از آن نسبت در جمعیت نمونه تعیین گردیده است و در نهایت به صورت تصادفی نمونه‌ها انتخاب شده است.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات

ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه بوده است. در کل در این تحقیق ۳۵ سؤال با توجه به فرضیه‌های تحقیق به صورت باز یا بسته طرح گردید.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌ها به دو روش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت: تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌ها و تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها. برای توصیه داده‌ها از جداول فراوانی استفاده گردید. برای آزمون فرضیات و تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها از آماره‌های مقایسه میانگین‌ها، آزمون f، پیرسون و اسپیرمن استفاده گردید (دلاور، ۱۳۷۱، ص ۱۶۹).

توصیف جامعه آماری

همان گونه که آمد جامعه مورد مطالعه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد آیت الله آملی شهرستان آمل بوده است، نمونه‌ای که مورد مطالعه قرار گرفت، ویژگی‌های زیر را دارد. میانگین سنی دانشجویان مورد مطالعه ۲۱/۳۱، کمترین سن ۱۸ و بیشترین آن ۴۶ سال بوده است. همچنین ۴۷/۵ درصد از پاسخگویان زن و ۵۲/۵ درصد از آن‌ها مرد بوده‌اند. بیشتر پاسخگویان ۸۸/۵ شهری بوده‌اند و تنها ۱۱/۵ درصد از پاسخگویان ساکن روستا بوده‌اند. همچنین در میان پاسخگویان ۸۰ درصد مجرد و ۱۷/۵ درصد مجرد بوده‌اند. برخی هم به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

میانگین درآمد پاسخگویان ۷۰۰۰۰۰ تومان می‌باشد. البته این درصد مربوط به پاسخگویانی می‌باشد که به این سؤال پاسخ گفته‌اند، چرا که ۵۰ درصد از نمونه به سؤال پاسخ نگفته‌اند. به هر حال بیشترین فراوانی (۱۶ درصد) درآمد مربوط به درآمد ۳۰۰ تا ۵۰۰ هزار می‌باشد.

بر اساس جدول بیشترین پاسخگویان در ترم پنجم ۲۷/۵ درصد و کمترین آن‌ها در ترم هشتم ۱/۵ درصد بوده‌اند.

جدول شماره (۱): فراوانی جامعه‌ی آماری بر حسب ترم تحصیلی

ترم تحصیلی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
اول	۱۴	۷	۷/۲
دوم	۳۱	۱۵/۵	۳۲/۱
سوم	۲۱	۱۰/۵	۳۳/۸
چهارم	۳۹	۱۹/۵	۵۳/۸
پنجم	۵۵	۲۷/۵	۸۱/۱
هفتم	۳۲	۱۶	۹۷/۵
هشتم	۳	۱/۵	۱۰۰
کل	۱۹۵	۹۷/۵	
بی‌جواب	۵	۲/۵	
کل	۲۰۰	۱۰۰	

در رابطه با تحصیلات والدین (پدر) پاسخ‌دهندگان باید گفت که بیشترین درصد مربوط به متوسطه (۳۸/۵) و کمترین آن مربوط به بی‌سواد (۲) بوده است. همچنین بیشترین فراوانی تحصیلات مادر به مانند تحصیلات پدر مربوط به دوره متوسطه (۵۲ درصد) و کمترین آن مربوط به فوق لیسانس و بالاتر (۱ درصد) بوده است.

بر اساس جدول بیشتر پاسخگویان (۶۴/۵) بر اساس علاقه رشته‌ی تحصیلی خودشان را انتخاب کرده‌اند. ۳ درصد بر اساس نظر خانواده و ۳۱ درصد هم به صورت تصادفی رشته خودشان را انتخاب کرده‌اند.

جدول شماره (۲): فراوانی جامعه آماری بر حسب نحوه انتخاب رشته

نحوه انتخاب رشته	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
انتخاب رشته بر اساس علاقه	۱۲۹	۶۴/۵	۶۵/۵
انتخاب رشته بر اساس نظر خانواده	۶	۳	۶۸/۵
انتخاب رشته به صورت تصادفی	۶۲	۳۱	۱۰۰
کل	۱۹۷	۹۸/۵	
بی‌جواب	۳	۱/۵	
کل	۲۰۰	۱۰۰	

بر اساس جدول ۶۳/۵ درصد از پاسخگویان اصلاً مشروط نشده‌اند. ۲۷ درصد یک‌بار و ۷/۵ درصد هم دوبار مشروط شده‌اند. بنابراین جدول نشان می‌دهد که حدود ۳۵ درصد دانشجویان تا زمان پاسخگویی به سؤال مشروط شده‌اند.

جدول شماره (۳): توضیح جامعه‌ی آماری بر حسب وضعیت مشروطی

وضعیت مشروطی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
اصلاً	۱۲۷	۶۳/۵	۶۴/۸
یک‌بار	۵۴	۲۷	۹۲/۳
دوبار	۱۵	۷/۵	۱۰۰
کل	۱۹۶	۹۸	
بی‌جواب	۴	۲	
کل	۲۰۰	۱۰۰	

آزمون فرضیه‌ها

همان‌گونه که آمد در این تحقیق سیزده فرضیه مورد آزمون قرار گرفته است. در این تحقیق تلاش شده است تا از طریق شاخص‌سازی بیشتر متغیرها در سطح فاصله‌ای مورد سنجش قرار گیرد. در عین حال برای آزمون برخی فرضیات از مقایسه میانگین‌ها و آزمون f استفاده شده است.

آزمون مقایسه میانگین‌های انگیزش تحصیلی بر حسب جنسیت نشان‌دهنده‌ی آن است که بین میانگین‌ها تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، چرا که اختلاف بین میانگین‌های انگیزش تحصیلی زن و مرد خیلی اندک است. هر چند زنان (۱۶/۱۶٪) انگیزش تحصیلی بیشتری نسبت به مردان (۱۵/۸۱٪) دارند. همچنین بین وضعیت تأهل و انگیزش تحصیلی هم رابطه

معنی‌داری دیده نشده است. هر چند که مجردها (۰/۱۶/۰۶) انگیزش تحصیلی بیشتری از متأهل‌ها (۰/۱۵/۵۷) دارند.

اما آزمون مقایسه میانگین‌های انگیزش تحصیلی بر حسب محل سکونت بیانگر معنی‌داری رابطه بین دو متغیر دارد. نتایج جدول نشان می‌دهد که دانشجویانی که در شهر زندگی می‌کنند انگیزش تحصیلی بیشتری (۰/۱۶/۲۲) نسبت به کسانی که در روستا زندگی می‌کنند (۰/۱۴) دارند.

جدول شماره (۴): آزمون تفاوت میانگین‌های انگیزش تحصیلی بر حسب محل سکونت

محل سکونت	تراوانی	میانگین نمره انگیزش تحصیلی دانشجویان	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
شهر	۱۷۱	۱۶/۲۲	۳/۷۷	۱۹۰	۰/۰۱
روستا	۲۱	۱۴	۴/۴۰		

جدول زیر بیانگر مقایسه میانگین‌های انگیزش تحصیلی دانشجویان بر حسب نحوه انتخاب رشته می‌باشد. میانگین انگیزش تحصیلی دانشجویان بر اساس علاقه، بر اساس نظر والدین و به صورت تصادفی به ترتیب ۱۷/۲۹، ۱۲ و ۱۳/۷۵ می‌باشد که با توجه به f به دست آمده و سطح معنی‌داری $\text{sig}=0/00$ ، رابطه معنی‌داری بین نحوه انتخاب رشته دانشجویان و انگیزش تحصیلی آنان وجود دارد.

جدول شماره (۵): آزمون تفاوت میانگین‌های انگیزش تحصیلی دانشجویان بر حسب نحوه انتخاب رشته

نحوه انتخاب رشته	تراوانی	میانگین نمره انگیزش تحصیلی دانشجویان	انحراف معیار	مقدار f	سطح معنی‌داری
بر اساس علاقه	۱۲۴	۱۷/۲۹	۳/۰۹	۲۵/۳۱	۰/۰۰
بر اساس نظر والدین	۶	۱۲	۴/۷۳		
به صورت تصادفی	۶۱	۱۳/۷۵	۴/۰۵		

این بدان معنی است، کسانی که بر اساس علاقه انتخاب رشته می‌کنند نسبت به دیگران انگیزش تحصیلی بالاتری دارند که این نشان‌دهنده‌ی تاثیر بالای علاقه به رشته بر انگیزش تحصیلی می‌باشد. در مرحله‌ی بعد کسانی که به صورت تصادفی انتخاب رشته می‌کنند نسبت به کسانی که بر اساس نظر خانواده رشته انتخاب می‌کنند انگیزش تحصیلی بالایی دارند.

جدول زیر بیانگر آزمون فرضیه‌هایی است که در سطح فاصله‌ای سنجش شده‌اند. همان‌گونه که از جدول بر می‌آید بین متغیرهای سن، امکانات آموزشی، استفاده از وسایل

کمک آموزشی و تحصیلات پدر با انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معنی داری وجود ندارد.

رابطه بین میزان درآمد خانواده و انگیزش تحصیلی فرد معنی دار و جهت آن معکوس ($r = -0/36$) می باشد. بدین معنی که هر چه درآمد خانواده ی فرد بالاتر می رود، انگیزش تحصیلی آن ها پایین تر می رود. این بدین معنی است که افراد با پایگاه اقتصادی پایین تر انگیزه و علاقه تحصیلی بیشتری نسبت به دیگران دارند.

آزمون همبستگی بین شیوه ی تدریس و انگیزش تحصیلی معنی داری رابطه بین این دو متغیر را با ضریب همبستگی ($r = 0/18$) نشان می دهد. این بدین معنی است که هر چه شیوه تدریس تنوع بیشتری داشته باشد و دانشجویان بیشتر در درس مشارکت داشته باشند، انگیزش تحصیلی آنان نیز بالا می رود.

متغیر دیگری که در افزایش انگیزش تحصیلی دانشجویان مهم می باشد، آینده ی شغلی است. سطح معنی داری بیانگر معنی دار بودن رابطه بین دو متغیر دارد. میزان همبستگی بین دو متغیر $0/18$ بوده و جهت رابطه هم مستقیم می باشد. بدین معنی که هر چه دانشجویان آینده ی شغلی نامطلوبی را متصور باشند، انگیزش تحصیلی آنان پایین تر خواهد بود و بر عکس.

جدول شماره (۶): همبستگی بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته (انگیزش تحصیلی)

نام متغیر	میزان همبستگی	سطح معنی داری
سن	$-0/14$	$0/25$
میزان درآمد	$-0/36$	$0/00$
شیوه تدریس	$0/18$	$0/05$
آینده شغلی	$0/18$	$0/01$
امکانات آموزشی	$0/08$	$0/29$
استفاده از وسایل کمک آموزشی	$-0/01$	$0/80$
جایگاه علم در جامعه	$0/34$	$0/00$
تحصیلات مادر	$0/15$	$0/03$
تحصیلات پدر	$0/07$	$0/33$

آزمون همبستگی بین جایگاه علم در جامعه و انگیزش تحصیلی دانشجویان بیانگر معنی داری رابطه بین دو متغیر دارد. میزان همبستگی بین دو متغیر $0/34$ بوده و جهت رابطه هم مستقیم می باشد. بدین معنی که هر چه از نظر دانشجویان علم جایگاه پایینی در جامعه

داشته باشد، انگیزش تحصیلی آنان پایین تر خواهد بود و بر عکس هر چه علم جایگاه بالایی در جامعه داشته باشد، انگیزش تحصیلی افراد هم بیشتر خواهد شد. در نهایت بین تحصیلات مادر و انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معنی داری وجود دارد. همبستگی میان دو متغیر ۰/۱۵ و جهت رابطه مستقیم است. به این معنی که هر چه تحصیلات مادر بالا باشد، انگیزش تحصیلی دانشجویان هم بالا خواهد رفت و برعکس. این در حالی است که بین تحصیلات پدر و انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معنی داری وجود ندارد.

عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی از منظر دانشجویان

این تحقیق علاوه بر این که به بررسی عوامل مؤثر بر انگیزش دانشجویان پرداخته است، به بررسی نظر آنان در این زمینه هم پرداخته است. از نظر دانشجویان عوامل متعددی موجب افزایش انگیزش دانشجویان به تحصیل می شود. بعد از استخراج این عوامل بر اساس مدل تحقیق این عوامل دسته بندی شد و در سه دسته عوامل فردی - خانوادگی، عوامل اجتماعی و عوامل آموزشی جای گرفت. در ادامه متغیرهای هر کدام از این عوامل به ترتیب اهمیت از نظر دانشجویان آمده است.

الف) عوامل فردی - خانوادگی

- داشتن علاقه به رشته‌ی مورد نظر
- علاقه به علم و دانش اندوزی
- انگیزه پیشرفت در زندگی
- شرایط مادی خانواده
- تحصیلات والدین
- نگرش مثبت والدین به تحصیل
- آرامش خاطر فرزندان

ب) عوامل اجتماعی

- آینده شغلی مناسب در جامعه
- اهمیت جایگاه علم در جامعه

ج) عوامل محیط آموزشی

- استادان بااخلاق و باسواد
  - امکانات و تجهیزات مناسب در دانشگاه (کتابخانه، سایت)
  - برگزاری سمینارها و کارگاه‌های آموزشی
  - برگزاری کلاس‌ها با دانشجویان کمتر (ایجاد فرصت تبادل نظر در کلاس)
  - انضباط آموزشی در دانشگاه (استادان، کارکنان، برنامه‌های آموزشی)
  - رابطه‌ی همراه با احترام بین دانشجویان، استادان و کارکنان
- در عین حال مهمترین متغیرها به‌طور کلی از نظر دانشجویان به ترتیب بیشترین فراوانی عبارتند از:

- آینده‌ی شغلی مناسب در جامعه
- استادان بااخلاق و باسواد
- داشتن علاقه به رشته مورد نظر
- امکانات و تجهیزات مناسب در دانشگاه (کتابخانه، سایت)
- وضعیت خانوادگی (درآمد، تحصیلات والدین)

راهکارهای تحقیق

- با توجه به نتایج به‌دست آمده از تحقیق و در نظر گرفتن عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی از منظر دانشجویان برخی از مهمترین راه‌کارهای افزایش انگیزش به تحصیل در زیر آرایه می‌گردد، هر چند راه‌کارها از منظر دانشجویان زیاد و متنوع بوده است اما در این جا بیشتر به راه‌کارهای آموزشی که در دانشگاه‌ها اشاره می‌شود:
- ایجاد فرصت‌های شغلی کافی و مناسب با تخصص افراد در جامعه
  - جذب استادان با ویژگی‌های مناسب (تخصص، اخلاق، نظم و انضباط)
  - آشناکردن دانش‌آموزان با رشته‌های مختلف برای انتخاب رشته‌ی مورد علاقه
  - برگزاری سمینارها و کلاس‌های عملی و کارگاه‌های آموزشی
  - ایجاد کلاس‌ها با تعداد دانشجوی کمتر جهت ایجاد فرصت برای پرسش و پاسخ بین استاد و دانشجو در کلاس
  - تجهیز آزمایشگاه، کتابخانه و سایت مناسب

- برخورد شایسته مسئولین و استادان با دانشجویان

- ایجاد تنوع در روش تدریس و محتوای تدریس

منابع

- ۱- بال، ساموئل، انگیزش در آموزش و پرورش، ترجمه: سیدعلی اکبر مسدد، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
- ۲- بخشی جهرمی، آرمان و دیگری، انگیزش در دانشجویان رشته‌های کشاورزی دانشگاه علمی - کاربردی (مطالعه موردی کرمان)، چکیده مقالات همایش علمی آموزش کشاورزی کشور، تهران: نشر آموزش کشاورزی، ۱۳۸۵.
- ۳- پارسا، محمد، روان‌شناسی با یادگیری بر بنیاد نظریه‌ها، تهران: انتشارات سخن، ۱۳۷۸.
- ۴- پاشاشریفی، حسن و دیگری، روش‌های آماری در علوم رفتاری، تهران: نشر دانا، ۱۳۷۲.
- ۵- پینتریچ، پال آر و دیگری، انگیزش در تعلیم و تربیت (نظریه‌ها، تحقیقات و راه‌کارها)، ترجمه: مهرداد شهرآرای، تهران: نشر علم، ۱۳۸۵.
- ۶- دلاور، علی، روش‌های آماری در علوم رفتاری، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۳.
- ۷- دواس، دی. ای، پیمایش در تحقیقات علوم اجتماعی، ترجمه: هوشنگ نائی، تهران: نشر نی، ۱۳۷۱.
- ۸- رمضانیان، محمد، انگیزه‌ی یادگیری زبان در میان دانشجویان دوره‌ی لیسانس رشته زبان انگلیسی دانشگاه شیراز، دانشکده تحصیلات تکمیلی شیراز، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات انگلیسی، ۱۳۷۶.
- ۹- زارع شاه‌آبادی، اکبر، تاثیر فتر اقتصادی و عوامل آموزشی بر اافت تحصیلی دانشجویان در دانشگاه یزد، طرح پژوهشی، دانشگاه یزد، ۱۳۷۷.
- ۱۰- سرمد، زهره و دیگران، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: انتشارات آکا، ۱۳۷۸.
- ۱۱- شماری‌نژاد، علی‌اکبر، نظریه‌های انگیزش در آموزش و پرورش، تهران: نشر نی، ۱۳۷۸.
- ۱۲- شفیق‌آبادی، عبدالله، مبانی روان‌شناسی رشد، تهران: نشر کت سهامی چهر، ۱۳۷۳.
- ۱۳- بیریلوطی، محمدقاسم، بررسی رابطه پیشرفت تحصیلی با انگیزش، دانشگاه تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۷۵.
- ۱۴- قاجارگر، مرتضی، بررسی رابطه بین انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره‌ی متوسطه منطبقه ۷ آموزش و پرورش تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، ۱۳۷۵.
- ۱۵- نیکنای، مصطفی، نظارت و راهنمایی آموزشی، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۲.
- ۱۶- نجفی، زیند، جعفر، شرایط یادگیری، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۷۵.
- ۱۷- نصر، مریم، پیشرفت تحصیلی، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۷۴.
- ۱۸- یوسفی‌نژاد، شهناز، بررسی رابطه انگیزش با پیشرفت تحصیلی، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۷۴.
- ۱۹- واحد نظارت و ارزیابی وزارت آموزش و پرورش، نشریه شماره ۳۷-۵۶.

- 20- www.shenidar.com_Leave_Elementary_School_Iran.html.
- 21- www.iranamerica.com/forum/showthread.php?t=3908.
- 22- www.hamshahrionline.ir/hamnews/1383/830309/daneshjo/danjoo02.htm.
- 23- www.mehrnews.com.
- 24- www.khabarfarsi.com/news-477388.htm.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی